

12. Márton Áron gyulafehérvári római katolikus püspök helyzetjelentése és javaslata az erdélyi kérdés rendezésére vonatkozólag. Gyulafehérvár, 1945. szeptember 12.¹

Erdély magyarságának vezetői (a kommunista, szociáldemokrata vezetőket sem véve ki) augusztus 23-án bizalmasan felkeresték Márton Áron erdélyi püspököt és kérték, hogy vegye át a magyarság vezetését akár nyíltan, akár háttérben. A helyzet ugyanis a román és magyar nép viszonyát illetően a végsőkig feszült és remény sincs arra, hogy ez engedjen.

A magyar munkáspártok a magyar társadalom rémületére az engedékenység végső határáig mentek a tavasszal abban a hiedelemben, hogy a román munkássággal való szövetkezés alapján meg tudják teremteni az összhangot az erdélyi románság és magyarság között. Azonban ez nemcsak nem sikerült, hanem az utóbbi hetek eseményei után nyilvánvalóvá vált, hogy sem a román parasztpártiak (Frontul Plugarilor²), sem a román kommunisták nem szolgálják a magyar-román békekéség ügyét, sőt teljesen egy követ fűjnek a legszélsőbb román nemzeti irányzattal, csak módszer volt a látszólagos közeledésük. [*sic!*]

A románság teljes egységben áll Maniu, Ştirbey herceg és a király³ mögött s esze ágában sincs a magyarsággal szemben enyhébb magatartást tanúsítani. Ez nyilvánvaló a következőkből:

1.) Hónapokon át húzzák-halasztják az iskolák, különösen a magyar egyetem ügyét. Groza Péter ígér, Vojtek vk. miniszter ígert mond és Potov vk. államtitkárnak hatalmat engednek arra, hogy kéréseinket megtagadja.⁴

A magyar egyetem orvosi karához nyolc román orvost neveztek ki; az anyaországi magyar volt tanárokat kihagyják.⁵

A többi karon még semmit sem intézkedtek, György Lajos bölcsészeti kari tanár bizalmas megállapítása szerint semmi remény sincs arra, hogy a román kormány megadja a magyar egyetem működési jogát. Az egész tárgyalás menete azt bizonyítja, hogy húzzák-halasztják az ügyet addig, amíg a Groza-kormányt végleg meneszthetik. Akkor aztán visszaáll tanügyi szemszögből az 1940-es állapot.⁶

2.) Az augusztus 5-i véres tüntetésekor, amely ismeretes már itt is, nyilvánvalóvá lett az igazi román felfogás. Ilyen kiáltások hangzottak el a tömegekből: Kiirtani a magyarokat! Ki a zsidókkal! Vissza Romániának a Fekete-tengert! Ki az orosz hadsereggel! Éljen a dicsőséges Román Hadsereg! (Ez utóbbi nemcsak szóban, hanem táblákon is szerepelt.)

3.) Az augusztus 23-i tüntetésen Colan görögkeleti püspök indulatos beszédben támadta meg a magyarokat, „idegenek”-nek nevezve őket: akiknek Erdélyhez semmi közük és joguk.

4.) A román falvakból, ahol kis létszámban élnek magyarok, a magyar családok elkezdtek a kivándorlást Kolozsvárra (otthagynak mindenüket), mert a falvakban nyíltan kiabálják a

1 Az irat tetején ismeretlen kéztől (talán Mikó Tibor miniszteri tanácsostól) származó megjegyzés olvasható: „Márton Áron püspök Pakots helytartón keresztül küldött javaslata, illetve jelentése.” (A következő mondat olvashatatlan.)

2 A Frontul Plugarilor korabeli magyar elnevezése Ekésfront. (Tkp. Földművesek Frontja lenne.) A szervezet a harmincas évek közepén alakult Déván Petru Groza ügyvéd vezetésével. Hamarosan felvette a kapcsolatot az illegális kommunista párttal.

3 A Nemzeti Parasztpárt vezetőjéről, Iuliu Maniuról, Barbu Ştirbey hercegről és I. Hohenzollern Mihály királyról van szó.

4 Petru Grozáról, Ştefan Voitec nemzetnevelésügyi miniszterről és államtitkáráról, Aurel Potopról van szó.

5 A Bolyai Egyetem orvosi karához csupán két román professzort: Coriolan Andreescut és Vasile Săbădeanut neveztek ki, de az előbbi gyakorlatilag nem is végzett oktatói munkát az egyetemen. Petru Groza 33 fős vendégtanári keretet hagyott jóvá a magyar egyetemnek.

6 Márton Áron pesszimizmusát az elkövetkező hónapok nem igazolták. A magyar egyetemen 1946 február elején – a sok nehézség ellenére – megkezdődött a tanév.

román parasztok, hogy nemsokára megbukik a magyar- és zsidóbérenc Groza Péter és akkor 7 napig szabad lesz a magyar-gyilkolás.

5.) A magyar földbirtokosoktól a román lakosság nemcsak a földreform következtében tőlük eljuttatott földekre, hanem a törvényrendelet értelmében nekik járó 87 holdra is rátették kezüket Erdély egész területén és semmiféle hatóság nem vállalkozik arra, hogy az általuk is elismert jogba visszaállítsák a magyar birtokos-osztályt.

Ezekből [*ki*]folyólag a magyarság a következőket határozta el:

1.) A katonaköteles ifjúság nem vonul be a román hadseregbe. Már harmadszor volt sorozás. Mivel az első sorozáson bevett magyar fiúkat kényszermunkára vitték, éheztek és fázatják: a többi sorozáson már meg sem jelent a magyar ifjúság. Szeptember 5-én az egész Erdélyben magyar zászlók alatt tüntetésre vonult fel a katonaköteles ifjúság ilyen kiáltásokkal: Mi csak a magyar hadseregnek leszünk katonái. Ha a magyar hadseregnek nem kellünk: akkor inkább az orosz hadseregbe lépünk, de soha román katonák nem leszünk.

A nem-magyar néprendőrség az ifjúság vezetőit összefogta több városban és a rendőrségi fogságban gumibotokkal agyba-főbe verte. Pl. Nagykarolyban 15 vezetőifjút fogtak el így és verte véresre három zsidó rendőr és Anderkó nevű rendőr-kapitány.

A Székelyföldön ezt nem merték megtenni.

2.) Kéri a magyarság vezetősége a Magyar Miniszterelnökséget, hogy alkalmas úton vegye fel az érintkezést Márton Áron erdélyi püspökkel és a békeszerződéshez szükséges tájékoztatást tőle szerezze be, vele tárgyaljon. A székelység és magyarság ugyanis szeretné, ha a saját életügyében nélküle nem határoznának.

3.) Eleve is kijelenti az erdélyi püspök, hogy az erdélyi magyarság el sem képzel többé olyan döntést, amely őt a román felsőbbtség alá helyezné. Ő lehetetlennek tartja a két népnek olyan együttélését, amilyen volt Dél-Erdélyben a mai napig és Észak-Erdélyben 1944 októberéig, illetve a román új megszállás⁷ idejéig.

Márton Áron püspök Erdélyre vonatkozólag most még nagyjában a következő javaslatot teszi:

Észak-Erdély határmegyéit (Ugocsa, Szatmár, Szilágy, Bihar, Arad) minden erővel törekedjék a magyar kormányzat az anyaországhoz visszaszerzeni. Erdély magyarsága ugyanis nagyobb és erősebb Magyarországot akar, hogy legyen védelme és háttere az erdélyi magyarságnak.

A történelmi Erdélyt a Saar-vidék módjára helyezze a békekonferencia 10-15 évre nemzetközi ellenőrzés alá, vagy főkormányzat alá úgy, hogy a főkormányzóság mellett mindkét bennszülött nemzet is részt vesz a maga kiküldöttjei útján Erdély kormányzásában.

Ezt a javaslatot csak abban az esetben tartjuk fenn, ha nem sikerülne (ezt nem is reméli) Erdélyt Magyarországhoz csatoltatni.

E javaslattal szemben a magyarságnak egy másik része Erdélyben néprendezeit kíván olyképpen, hogy Erdély ketté osztassék: román Erdélyre és magyar Erdélyre. Ez a kettéosztás nemcsak a két nép arányszámának megfelelően történnék, hanem a magyar anyaország gazdasági lábra állításának szemszögéből is. Tehát igyekezzék a magyar kormányzat a magyarság részére ércbányavidéket (Nagybánya, Felsőbánya, Kapnikbánya, Erzsébetbánya) és sóbányavidéket (vagy Máramaros, vagy Désakna) kieszközölni.

A magyarság e második részének helyszínen gyűjtött tapasztalatai szerint még a székely nép jó része is beletörödnék abba, hogy végre átrendeződjék Románia és Magyarország tiszta nemzeti állammá és ezért meghozná azt az áldozatot, hogy elhagyja régi helyét és átadván azt

⁷ Márton Áron a román közizgatás 1945. március közepi Észak-Erdélybe történő visszatérésére céloz.

a románságnak maga az áttelepített románság helyébe telepedjék át. (Szatmár, Ugocsa, Szilágy, Szolnok-Doboka, Bihar, Arad, esetleg Kolozs megyék területére.)

4) A székely nép annyira eldöntötte magában a román uralomtól való elszakadást, hogy inkább hajlandó szovjet-tagozatállam lenni, mint a románsággal együtt állami életet élni.

MOL, a Miniszterelnökség Nemzetiségi és Kisebbségi Osztálya iratai, XIX-A-1-n, 1. doboz, „Z” 643-1945. sz. gépirat. Másolatban közli: Fülöp – Vincze, 1998. 60-62. o.